

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 9, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.741

О. В. Клименко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів Київського інституту бізнесу та інформаційних технологій, м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

О. V. Klymenko,

candidate of economic sciences, associate professor of department of Finance Kyiv Institute of Business and Information Technology

THE THEORETICAL DEFINITION AND CLASSIFICATION OF CASH FLOWS OF THE ENTERPRISE

У статті здійснено аналіз існуючих точок зору з теоретичних аспектів грошового обігу й надане авторське визначення поняття "грошові потоки" підприємства. Запропоновано під грошовим потоком підприємства розуміти рух (надходження і витрачання) грошових коштів на розрахункових, валютних та інших рахунках і в касі підприємства в процесі його господарської діяльності, що в сукупності становить його грошовий обіг.

The article analyzes the perspectives on the theoretical aspects of a monetary and determines the author's definition of "cash flow" of an enterprise.

There is found that:

- the terms "financial flow" and "cash flow" are not identical;*
- the correlation of monetary relations and finance as their portion determines the extent of comparability of financial and cash flows;*

- the external cash flow for the enterprise is always call cash between counterparties, and the internal cash flow, associated with the formation of the trust funds, is not accompanied by cash flow movement in the accounts and the enterprise cash register.*

The article offers to identify a cash flow of the enterprise as a cash movement (earnings and spending) on settlement, currency and other accounts and in the enterprise cash register during its business activity. It generally makes enterprise monetary.

The author offers the classification of cash flows based on following criteria: business activities (operating activities, investment activities and financial activities), scope of service (in enterprise, in subdivisions, in certain business transactions), direction of movement (positive, negative), method of calculation (gross, net), adequacy level (excessive, inadequate), method of cost estimation in time (present value, future value), continuity formation (regular, discrete) stable formation (even, uneven), related to the subjects (external, internal), form (cash, non-cash).

В статье проанализированы существующие точки зрения по теоретическим аспектам денежного обращения и на основании чего дано авторское определение понятия "денежные потоки" предприятия. Предложено под денежным потоком предприятия понимать движение денежных средств на расчетных, валютных и других счетах, а также в кассе предприятия в процессе его хозяйственной деятельности, что в совокупности составляет его денежный оборот.

Ключові слова: грошові потоки, підприємство, грошові кошти, фонди, класифікація, фінанси.

Keywords: cash flow, enterprise, cash, funds, classification, finance.

Ключевые слова: денежные потоки, предприятие, денежные средства, фонды, классификация, финансы.

Вступ

Наявність у підприємства грошових коштів нерідко пов'язують з його прибутковістю, але оскільки потоки матеріальних та грошових коштів не завжди збігаються в часі, виникають відомі парадокси: грошей у підприємства немає, але є прибуток, чи навпаки немає прибутку, але є гроші. На це звернули увагу ще в середині дев'ятнадцятого століття, в процесі становлення бухгалтерського обліку як науки.

Поняття "грошові потоки" вперше з'явилося в економічній літературі США після Другої світової війни. Щоб зовнішній користувач зміг отримати показник, що не спотворений маніпуляціями зі звітністю, фінансові результати періоду і амортизаційні відрахування об'єднали в грошові потоки. Новий показник виявився більш об'єктивним відображенням фінансового результату, ніж прибуток, що публікується в звітах, а тому він швидко знайшов широке застосування в економічній практиці. Дослідження, здійснені Дж.Мейсон в 1971р. в США, засвідчили, що цей інструмент, створений фінансовими аналітиками для власних потреб, був охоче прийнятий підприємцями й привів до появи нових форм фінансової звітності. Створена й відпрацьована методика розрахунку, аналізу та прогнозування грошових потоків підприємства, а термін "cash flow" отримав міжнародне визнання.

Серед іноземних авторів, чий роботи присвячені дослідженню проблем визначення, оцінювання та аналізу грошових потоків підприємства слід відзначити Л.А.Бернстайна, Ю. Бріггема, Л. Гапенські, Дж.К.Ван Хорна, Б. Коласса, Б. Райана, Ж. Рішара, Д.Стоуна, Д.Г. Сигла, Д.Хана, К.Хітчінга, Е.Хелфферта та ін.

Дослідження грошового обігу підприємства здійснювали такі вітчизняні економісти Л. Безгубенко, Д. Боу-Торган, І. Єпіфанова, Ю. Єрешко, О. Коваль, І. Коган, К. Крічевець, О. Мартякова, Н. Перловська, О. Сташук, О. Терещенко, Л. Шик та ін.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених фінансам підприємств, управлінню оборотними активами й капіталом підприємств, проблема управління грошовими потоками на підприємстві в сучасних умовах залишається в недостатній мірі вивченою як з точки зору теоретичних основ, так і в частині практичного застосування. Існуючі підходи до визначення грошового потоку не розкривають його суті з точки зору управління. Управління грошовим обігом часто розглядається у відриві від системи внутрішньофірмового управління підприємством, не враховується його взаємозв'язок з різними напрямками фінансової політики підприємства.

Завдання. Здійснити аналіз існуючих точок зору з теоретичних аспектів грошового обігу й уточнити визначення поняття "грошові потоки" підприємства

Результати дослідження

В економічній літературі немає однозначного визначення грошових потоків. Одні економісти (О. Мартякова [1], І. Єпіфанова [2], О. Сташук [3]) визначають грошовий потік як різницю між отриманими й виплаченими підприємством грошовими коштами за певний період часу. На думку О. Терещенко грошовий потік

характеризує як результат руху грошових коштів підприємства за той чи інший період часу, тобто в загальному вигляді це різниця між надходженнями грошових коштів та їх виплатами за період [4, С. 125].

К. Крічевець дає таке визначення грошового потоку: “Грошовий потік являє собою надлишок коштів, наявний в необмеженому розпорядженні підприємства... Є для керівництва підприємства насамперед масштабом вимірювання можливостей внутрішнього фінансування”, а також: грошовий потік у загальному вигляді є “ перевищення сумарних готівкових грошових коштів підприємства над його готівковими витратами” [5]. Грошові потоки не розглядаються розгорнуто з точки зору структури та змісту, а це може призвести до їх неправильного оцінювання і, як наслідок, прийняття невправлінського рішення. Поняття грошового потоку зводиться до визначення запасу грошових коштів шляхом співвіднесення різноспрямованих потоків. Вважаємо необхідним відрізнити поняття потоку від поняття запасу: потік - явище динамічне, співвідносне з плином часу, у той час як запас є статичним і вимірюється на певний момент часу. Грошовий потік відображає рух грошових коштів, а не їх запас, що розраховується як різниця між позитивними й негативними потоками.

І. Бланк в монографії “Управління грошовими потоками” визначає грошові потоки підприємства як “сукупність розподілених по інтервалах періоду часу надходжень і виплат грошових коштів, що генеруються його господарською діяльністю, рух яких пов’язаний з факторами часу, ризику й ліквідності” [6].

Ю. Єрешко дається визначення грошового потоку як обсяг грошових коштів, що отримує або виплачує підприємство протягом звітного або планованого періоду [7]. Ці два визначення можна застосовувати при аналізі фінансової звітності, але для оперативного управління грошовий потік не обмежується планованим періодом, він безперервний, це динамічний показник. Грошовий потік не є обсягом грошових коштів, які надійшли або виплачені, це є процесом надходження і витрачання грошових ресурсів. Якщо уявити підприємство як живий організм, то грошові потоки будуть виконувати функцію системи кровообігу, і цей організм буде здоровим і зростаючим лише тоді, коли система управління грошовими потоками працює безперервно й ефективно.

Спостерігається тенденція отождолення грошових і фінансових потоків підприємства: ці поняття часто використовують як синоніми, але є й інша точка зору. Так, наприклад, О. Шаманська ототожнює фінансові та грошові ресурси: “будь-які грошові відносини - одночасно і є фінансовими відносинами, а всі грошові ресурси (платіжні, інвестиційні, кредитні, податкові тощо) - фінансові ресурси ... Фінансові ресурси - це вся сукупність грошових коштів, які потенційно можуть бути використані й використовуються для здійснення фінансової діяльності та виконання фінансових (грошових) операцій суб’єктами господарювання та органами державної (муніципальної) влади і управління” [8]. Ми не погоджуємося з цією точкою зору, оскільки поняття “грошові відносини” є ширшим поняттям ніж фінанси. До відносин, що визначають зміст категорії фінанси, належать грошові відносини, що виникають у процесі розширеного відтворення на всіх його стадіях. До фінансових підприємств належать відносини між державою і підприємством, пов’язані зі сплатою податків і зборів, фінансуванням і кредитуванням різних державних програм, між підприємством і комерційними банками, відносини з перерозподілу фінансових ресурсів між залежними компаніями, відносини між підприємствами в процесі їх діяльності при оплаті продукції тощо.

Поняття фінансового потоку нерозривно пов’язане з категорією фінанси. Фінанси - сукупність грошових розподільних відносин, що виникають в процесі формування, розподілу, перерозподілу та використання валового національного продукту і національного багатства. Однією з ознак фінансів є фондування грошових коштів на державному, регіональному, приватногосподарському рівнях. У процесі своєї діяльності підприємства самостійно формують і використовують цільові фонди грошових коштів: статутний, резервний фонди, фонд оплати праці, фонди накопичення, соціального розвитку, амортизаційний, ремонтний фонди тощо. Держава формує систему централізованих фондів, що включаються до бюджету. Але частина фінансових відносин здійснюється не у фондовій формі: наприклад, відносини між дочірніми структурами, між підприємствами при оплаті виробничих запасів і готової продукції тощо. Створення цільового грошового фонду не має на меті відокремлення відповідної частини грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства. Залишок грошових коштів на рахунках і в касі підприємства, як правило, менший сукупності сформованих фондів і фінансових ресурсів у нефондовій формі. Тому створення і використання фінансового фонду не завжди призводить до адекватного руху грошових коштів.

Вважаємо, що фінансовий потік є рухом фінансових ресурсів, під яким розуміється зміна їх кількості, вартості, форми, пропорцій, їх розподіл і перерозподіл між різними суб’єктами економіки. Таким чином, в процесі розподілу прибутку виникає фінансовий потік, пов’язаний з утворенням різних фондів підприємства, виплатою доходу учасникам (акціонерам), матеріальним стимулюванням працівників тощо. При цьому грошовий потік виникає лише тоді, коли відбувається витрачання грошових коштів з рахунків підприємства або з каси (в цьому випадку останні дві операції). З іншого боку, коли підприємство перераховує кошти в оплату отриманої продукції, вартість якої включає повну собівартість товару й прибуток, виникає грошовий потік, еквівалентний ціні товару, і фінансовий потік в сумі прибутку продавця.

Узагальнюючи вищезазначене можна зробити такі висновки:

- поняття „фінансовий потік” і „грошовий потік” не є тотожними один до одного;

- співвідношення грошових відносин і фінансів як їх частини визначають міру порівнянності фінансового і грошового потоків;

- зовнішній щодо підприємства фінансовий потік завжди буде викликати рух грошових коштів між контрагентами, у свою чергу, внутрішній фінансовий потік, пов’язаний з формуванням цільових фондів, не супроводжується рухом грошових коштів по рахунках і в касі підприємства.

Отже, грошовий потік підприємства - це рух (надходження і витрачання) грошових коштів на розрахункових, валютних та інших рахунках і в касі підприємства в процесі його господарської діяльності, що в сукупності становить його грошовий обіг.

Класифікація істотно полегшує вивчення об’єкта та дає можливість розкрити чинники і оцінити їх вплив.

Грошові потоки можна класифікувати за рядом ознак:

1) за видами господарської діяльності: грошові потоки операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Операційна (основна, поточна) діяльність визначена статутом організації при її створенні, для комерційного підприємства вона пов’язана з реалізацією товарів, робіт, послуг. Рух грошових коштів відображає операції з формування балансового й чистого прибутку. І оскільки операційна діяльність є основним джерелом прибутку підприємства, вона генерує основний потік грошових коштів. Якщо підприємство здійснює кілька видів діяльності (наприклад, виробничу і посередницьку або торгівельну й посередницьку), то грошові потоки також повинні розділитися в обліку, аналізі й управлінні. Грошовий потік операційної діяльності характеризується, з одного боку, грошовими виплатами постачальникам за сировину й матеріали, стороннім виконавцям робіт (послуг), заробітної плати персоналу, податковими платежами до бюджету і позабюджетних фондів та іншими виплатами, з іншого боку, надходженнями авансів від покупців, платежів за реалізованим продукцією, повернення податків з бюджету, іншими платежами. Н. В. Перловська зазначає, що у звіт основна діяльність представлена надходженнями й витратами грошових сум у зв’язку із взаємним виконанням зобов’язань усіх осіб, зацікавлених у справах організації, що припадають на звітний період [9]. Це визначення охоплює всі напрямки статутної діяльності організації, описує всі джерела надходження грошових коштів та напрями їх використання, в тому числі і не пов’язані з основної діяльності (фінансування від акціонерів, надходження від дочірніх товариств, платежі забудовникам та іншим учасникам інвестиційної діяльності). Тому це визначення необхідно доповнити фразою: “крім грошових потоків, пов’язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю”.

Групування грошових потоків за основною, інвестиційною та фінансовою діяльністю дає можливість проаналізувати поточні грошові потоки, виявити, яка діяльність генерує основний позитивний грошовий потік, оцінити потребу в зовнішньому фінансуванні й визначити його способи, контролювати платоспроможність і ліквідність підприємства;

2) за методом вартісного оцінювання у часі: в справжній вартості, в майбутній вартості.

Оцінка грошових потоків у майбутньої вартості застосовується для забезпечення порівнянності потоків, що відносяться до різних періодів. Така порівнянність необхідна при оцінюванні та порівнянні інвестиційних проектів з урахуванням заданого рівня ризику, а також при формуванні портфеля цінних паперів;

3) за безперервністю формування: регулярні й дискретні.

Прикладами регулярного грошового потоку є надходження виручки від реалізації продукції, дискретного - сплата відсотків за кредитами й погашення кредитів;

4) за стабільністю формування: рівномірні й нерівномірні.

Нерівномірність надходження і витрачання грошових коштів через сезонність, циклічність діяльності компанії призводить до необхідності синхронізації грошових потоків за часом і за обсягами. Як приклад рівномірних платежів можна навести лізингові, орендні платежі;

5) за відношенням до суб’єктів: зовнішні й внутрішні.

Внутрішні грошові потоки визначаються взаємовідносинами підприємства з підзвітними особами й співробітниками з оплати праці. Зовнішні надходження і виплати, пов’язані з надходженням виручки від реалізації та оплатою постачальникам за товари, в рази перевищують внутрішні потоки, а тому при плануванні та контролі грошових потоків використовуються різні методи, інструменти та підходи в залежності від їх видів;

6) за формою: готівкові й безготівкові.

Безготівковий і готівковий грошові потоки органічно пов’язані між собою і становлять єдиний грошовий обіг, розмежований лише на сфері функціонування

грошей у вигляді банкнот, монет і записів по рахункам в банках без їх речевого участі.

7) за масштабами обслуговування: по підприємству в цілому, по структурному підрозділу, по окремих господарських операціях.

Грошовий потік по підприємству в цілому акумулює всі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес підприємства, це найбільш агрегований показник.

Диференціація грошового потоку по структурних підрозділах підприємства (центрам відповідальності) визначає його як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарської побудови підприємства.

Виділення грошового потоку по окремих господарських операціях дає можливість більш детально простежити ефективність кожної операції;

8) за напрямом руху: позитивні й негативні.

Позитивний (вхідний) потік грошових коштів характеризує сукупність надходжень грошових коштів на рахунки та до каси підприємства від усіх видів господарської діяльності (аналогом цього поняття є "приплив грошових коштів"). Приплив грошових коштів здійснюється за рахунок надходження виручки від реалізації продукції, авансів від покупців, збільшення статутного капіталу, розміщення облігаційних позик, отримання кредитів і позик, повернення позик від боржників тощо.

У свою чергу негативний (вихідний) грошовий потік (або "відтік грошових коштів"), характеризує сукупність виплат підприємством. Відтік грошових коштів виникає внаслідок покриття операційних витрат, інвестиційних витрат, платежів до бюджету та позабюджетні фонди, виплат дивідендів, погашення кредитів і позик, сплати відсотків тощо;

9) за методом нарахування: валові й чисті.

Валовий грошовий потік є сукупністю надходжень або виплат грошових коштів в аналізованому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік розраховується як різниця між позитивним і негативним грошовими потоками в розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік є найважливішим результатом фінансової діяльності підприємства, багато в чому визначає його фінансову рівновагу й темпи зростання його ринкової вартості;

10) за рівнем достатності: надлишкові й недостатні.

Надмірний грошовий потік має місце, коли надходження коштів істотно перевищують реальну потребу підприємства в цілеспрямованому їх витрачання. При дефіцитному грошовому потоці надходження грошових коштів не покривають потреби в них. Навіть при позитивному значенні чистого грошового потоку він може характеризуватися як дефіцитний, якщо ця сума не забезпечує планову потребу у витрачання грошових коштів за всіма передбаченими напрямками господарської діяльності;

Висновки

Грошовий обіг підприємства - це рух грошових ресурсів у процесі економічної діяльності підприємства, пов'язаний з надходженням виручки від реалізації товарів, робіт і послуг, фінансуванням поточної та інвестиційної діяльності, з розрахунками в готівковій та безготівковій формі за різними зобов'язаннями підприємства. Його поява обумовлена існуванням грошей і виконанням ними функцій засобу платежу, засобу обігу і засобу накопичення. Грошовий обіг тісно пов'язаний з такими економічними категоріями як гроші, ціна, прибуток, фінанси, кредит. Сутність грошового обігу проявляється у двох його функціях: забезпеченні руху вартості суспільного капіталу й стимулюванні економічної активності суб'єктів господарювання.

Грошовий обіг супроводжує рух фінансових ресурсів, створює передумови для їх появи, що призвело до ототожнення грошових і фінансових потоків у економічній літературі. У процесі дослідження взаємозв'язку між фінансовими і грошовими потоками зроблено такі висновки:

- фінансовий потік і грошовий потік не тотожні поняття;

- співвідношення грошових відносин і фінансів як їх частини визначають міру порівняності фінансового і грошового потоків;

- зовнішній щодо підприємства фінансовий потік завжди буде викликати рух грошових коштів між контрагентами, у свою чергу, внутрішній фінансовий потік, пов'язаний з формуванням цільових фондів, не супроводжується рухом грошових коштів на рахунках і в касі підприємства.

Грошовий потік підприємства є рух (надходження і витрачання) грошових коштів по розрахункових, валютних та інших рахунках і в касі підприємства в процесі його господарської діяльності, в сукупності становить його грошовий обіг.

Наведена класифікація грошових потоків, а також пов'язані з нею дискусійні питання дозволяють більш повно визначити суть грошових потоків, виявити фактори, що на них впливають.

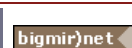
Література

1. Мартякова О. В. Грошові потоки в системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємства / О. В. Мартякова // Наукові праці. – Донецьк, 2007. – Вип.32 (126) : Серія: Економічна. – С.158–162.
2. Єпіфанова І.Ю. Вхідні та вихідні грошові потоки підприємства як економічна категорія / І.Ю. Єпіфанова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні". – Вінниця, 2013. – С. 247–249.
3. Стащук О. В. Оптимізація в системі управління грошовими потоками інвестиційної діяльності підприємства / О. В. Стащук // Наукові записки. – Острог, 2007. – Вип.9, ч.2. – С.451–458.
4. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
5. Крічевець К. Теоретичні основи контролінгу грошових потоків підприємства / К. Крічевець // Наука молода. – Т., 2007. – Вип. 8. – С.172–175.
6. Бланк І.А. Управление денежными потоками. – 2-е изд., перероб. и доп. – К.: Ника-Центр, 2007. – 752 с.
7. Єрешко Ю. О. Сутність грошових потоків підприємства як економічної категорії / Ю. О. Єрешко // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2011. – № 4 (119). – С. 39–43.
8. Шаманська О. І. Управління фінансовими ресурсами на підприємстві / О. І. Шаманська // Наукові записки. – Острог, 2007. – Вип.9, ч.2. – С.490–496.
9. Перловська Н. В. Вдосконалення аналітичного інструментарію моніторингу управління грошовими потоками підприємства / Н. В. Перловська // Реформування економіки України: стан та перспективи. – К., 2008. – С.115–117.

References.

1. Martyakova, O.V. (2007), "Cash flows in the management of financial and economic activity of the enterprise", *Naukovi pratsi*, vol. 32 (126), pp. 158–162.
2. Epifanova, I.Yu. (2013), "Incoming and outgoing cash flows of an enterprise as an economic category", *Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference] *Suchasni tendentsii rozvytku finansovykh ta innovatsijno-investytsijnykh protsesiv v Ukraini* [Modern trends in financial and innovative investment process in Ukraine] – Vinnytsia, pp. 247–249.
3. Staschuk, O.V. (2007), "Optimization in the management of cash flow investment enterprise", *Naukovi zapysky*, vol. 9, pp. 451–458.
4. Tereshchenko, O.O. (2003), *Finansova diial'nist' sub'ektiv hospodaruvannia* [Financial activity entities], KNEU, Kyiv, Ukraine.
5. Krichevets, K. (2007), "Theoretical bases of controlling cash flows of the company", *Nauka moloda*, vol. 8., pp. 172–175.
6. Blank, I.A (2007), *Upravlenie denezhnymi potokami* [Cash Management] – 2nd ed, Nika-Centr, Kyiv, Ukraine.
7. Yereshko, Yu.O. (2011), "Essence of cash flows of the company as an economic category", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 4 (119), pp. 39–43.
8. Shamanska, O.I. (2007), "Financial management in the enterprise", *Naukovi zapysky*, vol. 9, pp. 490–496.
9. Perlovska, N.V. (2008), "Improved analytical tools for monitoring cash flow management company", *Reformuvannia ekonomiky Ukrainy: stan ta perspektyvy*, pp. 115–117.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"